

Уменията за ефективна комуникация като значим компонент от житейските умения на учениците в начална училищна възраст

Диана Митова ^a, Сладуна Георгиева ^b

^a Югозападен университет „Неофит Рилски“, Благоевград 2700, бул. Иван Михайлов“ 66, България

^b Югозападен университет „Неофит Рилски“, Благоевград 2700, бул. Иван Михайлов“ 66, България

РЕЗЮМЕ

В настоящата статия се разглежда проблемът за формиране на начални житейски умения и в частност на уменията за ефективна комуникация в начална училищна възраст. Фокусът на изследователските интереси на авторите е насочен върху установяване на различни форми на проявление на комуникативна компетентност при учениците, в съдържателната рамка на обучението по технологии и предприемачество в началното училище.

Ключови думи: технологично обучение, житейски умения, комуникативна компетентност, начално училище, ученици.

Effective communication skills as a major component of life skills of pupils in primary school age

Diana Mitova ^a, Sladuna Georgieva ^b

^a South-West University „Neophyt Rilski“, Blagoevgrad 2700, Ivan Mihaylov Boul. 66, Bulgaria

^b South-West University „Neophyt Rilski“, Blagoevgrad 2700, Ivan Mihaylov Boul. 66, Bulgaria

ABSTRACT

This article discusses the problem of the formation of initial life skills and, in particular, of effective communication skills at primary school age. The focus of the authors' research interests is focused on identifying different forms of communicative competence in students, in the content framework of technology and entrepreneurship education in elementary school.

Keywords: technological education, lifeskills programmes, communicative competence, primary school, students.

1. Въведение

Изграждането на начални житейски умения, социално и личностно значими компетенции и ценности у подрастващите е един от приоритетите на педагогическите специалисти в начална училищна възраст. Чрез прилагане на съвременни и нетрадиционни образователни стратегии, те подкрепят учащите и ги стимулират към прояви на позитивни взаимоотношения, конструктивно общуване

и сътрудничество, обогатяват техния личен, житейски и познавателен опит. В началното училище децата придобиват базова технологична компетентност, участват в проекти чрез прилагане на достъпни програмни продукти и на дигитални средства за комуникация и контрол, развиват усет към предприемаческа инициатива – все качества, свързани с уменията за живот .

Житейските умения се определят като способност на индивида за адаптиране и позитивно поведение, което му позволява да се справи с изискванията и предизвикателствата на всекидневния живот.

Уменията за ефективна комуникация са важна част от житейските умения на човека. Като неделима част от ежедневието и бита, те стоят в основата на цялото човешко осъзнаване. В процеса на общуване и комуникация с другите човек трупа жизнен опит.

2. Разбиране за „Уменията за живот“ и специфики на тяхното проявление

Изясняването на спецификата на житейските умения предполага да се разглежда понятието от различни аспекти и авторски интерпретации. Житейските умения са “ключови умения”, знания и нагласи, които помагат на хората да получат лична реализация, възможност за намиране на работа и за участие в социалния живот. „Житейски“ са уменията, от които се нуждае всеки човек за включване в обществото, за постигане на трудова заетост, лична реализация и активна гражданска позиция в бързо променящия се съвременен свят. [Д. Митова, 2014].

Житейските умения се определят още и като „способността за прилагане на усвоеното знание в практиката, за успешно решаване на житейски задачи, с оглед постигане на набелязани цели. Житейските умения подпомагат хората успешно да планират живота си, да бъдат активни и да се адаптират бързо към промените. Те са ключови способности и форми на поведение, които подготвят хората за ефективно участие в трудовия живот, за работа в група или екип, за конструктивно общуване в различни среди, за успешно интегриране, за проява на толерантност и умение да разрешават конфликти, да разбират и отстояват различни гледни точки, да проявяват сътрудничество, самоувереност. Наличието на житейски умения, сближава хората с различен произход и култура, като им помага да възприемат своята национална и културна идентичност като част от европейската.[4]

От началото на своето съществуване човек се научава да удовлетворява основните си жизнени потребности. В най-ранна възраст децата получават представи за света и за себе си, посредством комуникацията с най-близките хора, със семейството. Постепенно започват да се изграждат и поведенческите модели като продукт от мислите, чувствата ценностите, социалните и обществени нагласи и оценки.

Основен проблем, обект на теоретично проучване в настоящата статия, са възможностите на учебното съдържание по технологии и предприемачество в началния етап от основното училище, да се развиват основни житейски умения у учениците, в частност – уменията за ефективна комуникация.

3. Същност на ефективната комуникация като значимо житейско умение през призмата на обучението по технологии и предприемачество в начална училищна възраст

Комуникацията е процес, който неотменно съпътства живота на човека. Независимо от вида на комуникацията (вербална, невербална или писмена), тя съдържа множество компоненти: участници, кодове, канали, самите съобщения, обратната връзка и т.н. С навлизането на новите технологии комуникацията оказва все по-силно въздействие върху ежедневието ни. Вербалната форма на комуникация е класическо средство за общуване при децата. Тя се базира както на човешката реч и думите обменени в непосредствения разговор, така и посредством новите технологии - при разговор по мобилен телефон, видеотелефон, скайп и т.н. Високата комуникативна компетентност на учителя, способността му да въздейства на своите обучаеми чрез силата на речта, определят словото за приоритетно средство за комуникация и обмен на информация в начална училищна възраст. Важна е ролята и на общуването с несловесни средства, на т.н. невербална комуникация (външен вид, езикът на тялото, изражението на лицето, както и външния вид на личността и нейното лично пространство). Електронните комуникации като форма на общуване, интернет и мобилните устройства все-повече навлизат в ежедневието на децата. Писмената комуникация може да се осъществи чрез предаване на писмени съобщения, графики, диаграми, изготвяне на таблици, схеми, чертежи и различни по вид и съдържание документи, както и предаването им на разстояние.

Известни са различни модели на комуникация. Ивайло Карагеоргиев в свое изследване анализира комуникационните модели на Томас Сибиък, Роман Якобсон, Карл Бюлер, Фридман Шулц фон Тун и др. Според направения от автора теоретичен обзор върху разбирането за комуникация, терминът „комуникация“ може да се разглежда в две насоки. Според латинския език терминът „комуникация“ се разбира като „общуване“ и „съобщение“, докато при употребата му в българския език, терминът се използва предимно със значението на пренасяне на някакъв вид информация посредством технически канали. [Карагеоргиев, И., 2015]

Същият автор определя два основни вида комуникации – междуличностна и масова, притежаващи свои собствени особености. Междуличностната комуникация е посредством директен контакт между комуникационните партньори, като особена роля за успешното общуване играе моменталната обратна връзка. Докато при масовата комуникация е характерно наличието на посредник, който служи като канал за предаване на съобщението, като в тази роля в повечето случаи встъпват различните средства за масова информация. [2]

Според Мария Мавродиева, добри резултати по отношение на подобряване на речевите и комуникативните функции на учащите дава включването им в интересни образователни, социални и комуникативни дейности. Такива могат да бъдат посещения на развлекателни и образователни събития, както и активното участие в дискусии и обсъждания с връстници, родители, приятелски кръг и др. М. Мавродиева разглежда процеса на вземане на решения като специфична проява на комуникация. Учениците проявяват умения и развиват комуникативна компетентност чрез делегиране и овластяване при участие

в процеси на вземане на решения, развиват умения за работа в екипи при дейности на ученическия съвет и при вземане на решения, свързани с проява на ефективно комуникативно поведение, свързано с опознаване на професии. Предприемаческият дух и представата за бизнеса предполагат специфични комуникативни умения, ето защо е важно за учениците да ги развиват постепенно и да виждат модели на поведение.[3]

При изясняване същността на основните житейски умения, в съответствие със спецификата на разглежданата проблематика, важен акцент се поставя върху описване на техните съдържателни компоненти. Добър ориентир е следният списък с целенасочено подбрани ключови компетентности: [4, 221-25]

- **Компетентност в областта на науките и технологиите.**

Тази компетентност включва и нагласа към научно-технологичния напредък и връзката му с всеки човек, семейство, общност и с глобалните процеси. Важно значение се отрежда на дигиталната компетентност, включваща основни умения за използване на технологиите на информационното общество за работа и общуване, в подкрепа на критичното мислене, творчеството и новаторството, за използване на компютъра за намиране, оценяване, съхраняване, произвеждане, представяне и обмен на информация и т.н.

- **"Умението за учене"**

Житейските умения, произтичащи от тази компетентност, се отнасят до владеене и ефективно управление на моделите на учене и на изграждане на кариера. Учащите да са способни самостоятелно да учат ефективно и да споделят наученото, да оценяват собствената си работа и продуктите от своя труд, да решават проблеми в хода на самия учебен процес, да се справят с трудности и проявяват адаптивност към промени, да бъдат мотивирани и прилагат наученото в разнообразни житейски ситуации.

- **Обществената и гражданска компетентност.**

Основните житейски умения, свързани с тази компетентност, включват способността да се общува конструктивно в различни среди, да се показва толерантност, да се изразяват и разбират различни гледни точки и да се преговаря като се изгражда доверие и чувство за съпричастност. За успешното междуличностно и обществено участие е важно да се овладеят различни стратегии на поведение, общоприети в различна обществена среда (напр. семейство, училище, на работното място). Важни са проявите на критическо мислене, справяне с проблеми и ефективно включване в обществени трудови дейности.

- **Инициативност и предприемчивост .**

Тук житейските умения се интерпретират като способност на индивида да превръща идеите в действия. Акцентираща се върху базисни знания и умения относно финансовото планиране на бюджет (личен, семеен), както на способността за планиране на разходи. Залага се на творческия подход, новаторството, поемане на рискове, както и на способността да се планират и управляват средства - да се намаляват излишните разходи, как да спестява ефективно и т.н.. Тези качества подпомагат постигането на целите и предпоставят по-висока обществена и икономическа активност. Могат да се посочат следните съдържателни компоненти на социалната компетентност като неразделна част от уменията за живот: [5, 29-35]

⇒ Междучелностни и граждански компетентности - включват всички форми на поведение, които трябва да бъдат усвоени, за да участват учениците ефективно и конструктивно в социалния живот, както и да разрешават конфликти;

⇒ Културни компетентности: способност за творческо представяне на идеи, преживявания и емоции с помощта на различни средства (музика, изкуства и т.н.).

⇒ Компетентности, отнасящи се до интерактивно използване на технологии: умение да се използва интерактивно знание, символи и информация;

⇒ Умение за взаимодействие с другите: прояви на съпричастност; осмисляне на различни мнения, гледни точки и позиции; ефективно управление на емоциите и др;

⇒ Умение за сътрудничество - способност за осъществяване на динамична комуникация; за представяне на идеи; умение за водене на преговори; за вземане на решения;

⇒ Способност за управление и разрешаване на конфликти;

⇒ Самостоятелност и умение за реагиране: умение за адекватна преценка (на ситуации, условия, причини, норми, очаквания);

⇒ Способност да се отстояват права, интереси, ограничения и предлагане на решения;

⇒ Умение за оформяне и управление на собствени проекти: дефиниране на цели; учене от минал опит; самонаблюдение; самооценяване. [6]

Обучението по технологии и предприемачество в българското училище се реализира в рамките на основното и средното образование. Анализът на учебното съдържание по технологии и предприемачество в начален етап (1-4 клас), показва добри възможности за развиване на житейски умения, предприемачески дух и индивидуални компетентности, необходими за личностното им развитие и успешно справяне с предизвикателствата на живота. Акцентира се върху уменията на учащите не само да наблюдават, запомнят и възпроизвеждат, но да мислят, действат и експериментират, да проявяват активност и креативност в ежедневните и битови дейности. [1]

Специфичните цели на предмета (интерпретирани в контекста на изследваната проблематика), са свързани с: овладяване на базисни знания, умения и отношения, свързани с техниката и технологиите; възпитаване на позитивно отношение към техниката и технологиите и разбиране на ролята им в живота на хората; изграждане на основни знания, умения и отношения, необходими за съвременния икономически живот; разбиране на значимостта на различни професии и необходимостта от лидери за развитието на общността; възпитаване в инициативност и предприемчивост като съществен елемент на обща култура и на общообразователната подготовка и изграждане на позитивно отношение към труда, опазването на природните ресурси и природосъобразното поведение. Поставя се началото на формиране на ключовата компетентност „Инициативност и предприемчивост” чрез: навлизане в реална икономическа среда; проучване на добри предприемачески практики и изява на предприемаческа инициатива. Формира се отношение към здравословен и безопасен начин на живот и работа и

към спазване на екологичните норми. Създават се условия за осъществяване на осъзнат избор на образование и професия. [1]

Паралелно с усвояването на задължителното учебно съдържание по предмета, се акцентира и върху включването на учениците в допълнителни извънкласни технологични дейности с изразена социална насоченост. Добри възможности в тази насока предоставя изпълнението на разнообразни трудови и технологични дейности със социална насоченост, предполагащи сътрудничество и работа в екип, за формиране на активно гражданско съзнание, отговорно поведение към труда и обществено значимите ценности на обществото.

Примери за такива дейности са: провеждане на конструктивно-технически кръжоци, клубове на младите техници, изобретатели и предприемачи, участието във викторини и състезания на техническа тематика; извършване на проучвателна дейност, свързана с историята на родния край, училището и рода; издирване и събиране и реконструиране на стари вещи, изделия с интересни конструкторско-технологични решения; организиране на ученически изложби за големите национални и религиозни празници и осъществяване на комуникации в рамките на проектни дейности; възпроизвеждане на български национални традиции и старинни обичаи, в съчетание с приготвяне на ястия от българската национална и чуждестранна кухня; проучване на възможности за осъществяване на бизнес и предприемаческа дейност в сферата на местното производство, търговската дейност и услугите; подготовка на материали за училищен вестник; разработване на проекти с гражданска и екологична насоченост, участие във форми на доброволчески дейности и инициативи в полза на уязвими социални групи, подкрепа на обществени каузи и т.н.

4. Заключение

Изграждането на начални житейски умения е сложен процес, който е пряко обвързан с динамиката на новото време, с непрестанно променящата се семейна, социална и културна среда. Особено внимание се отделя на усвояването на ценностни ориентации, методи и техники, стоящи в основата на определени поведенчески и обществени норми, както и на практическата приложимост на придобитите знания и възможността за тяхното надграждане и развитие през следващите образователни етапи. Не трябва да се пренебрегва и необходимостта от добре подготвени педагози, които да притежават необходимите компетентности да формират така важните умения за живот у своите ученици. Важна е и ролята на учителя за създаване на интерактивна образователна среда, която да стимулира технико-технологичното и предприемаческо мислене и социално отговорно поведение у подрастващите, чрез адекватни техники и методи на педагогическо въздействие.

Литература

- ДОС по технологии и предприемачество за началния етап от основното образование (Приложение № 11 по чл. 5, ал. 1)
 Карагеоргиев, И. (2015) Същност, видове и особености на човешката комуникация. Реторика и комуникации. Електронно научно списание. брой 15

- Мавродиева, М. (2016) Проявления на комуникативна компетентност в началното училище Електронно научно списание „Реторика и комуникации“, бр. 21
- Митова, Д. (2014) Развиване на основни житейски умения у учениците чрез технологично обучение. *International Journal Scientific and Applicative papers*, p. 221-225.
- Митова, Д. (2010) Формиране на социокултурни компетенции чрез извънкласното обучение по техника и технологии сп. „Начално образование“, бр.2, с.29-35
- Mitova, D. (2018) *Project-Based Education on Technology and Entrepreneurship* LAP LAMBERT Academic Publishing